

Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht, VAR-verslag: digitalisering van het bestuursprocesrecht

Vindplaats: NTB 2014/12

Bijgewerkt tot: 25-03-2014

Auteur: C.B. Modderman^[1]

Verslag van de VAR-studiemiddag gehouden op 6 december 2013

1. Het voorstel tot digitalisering

Op 6 december 2013 organiseerde de VAR een studiemiddag over digitalisering van het bestuursprocesrecht. De directe aanleiding hiervoor vormde een concept-wetsvoorstel over dit onderwerp dat de Minister van Veiligheid en Justitie enkele weken daarvoor in consultatie had gebracht. Dit bracht de VAR ertoe om nog tijdens de consultatietermijn een studiemiddag te organiseren.

Het concept-wetsvoorstel heeft overigens niet uitsluitend betrekking op het bestuursrecht, maar ook op het privaatrecht. Dat blijkt ook uit de titel: 'Voorstel tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht'. De studiemiddag ging (uiteraard) over het bestuursrechtelijke deel van dit voorstel.

De bedoeling van het wetsvoorstel is dat procederen voor de rechtzoekenden toegankelijker en eenvoudiger wordt. Tegenwoordig is digitale communicatie steeds gebruikelijker. De regering vindt het wenselijk dat digitale communicatie ook in procedures bij de rechter gebruikelijk, en in veel gevallen zelfs de norm wordt.^[2] De concept-memorie van toelichting gaat hier verder op in. Daarnaast moet de rechtspraak van hoge kwaliteit blijven en mag het niet al te lang duren voordat er een uitspraak is.^[3]

Het digitale procederen wordt volgens het voorstel voor iedere partij verplicht, behalve voor 'de natuurlijke persoon die niet procedeert in het kader van de uitoefening van een beroep of bedrijf, tenzij hij wordt bijgestaan of vertegenwoordigd door een derde die beroepsmatig rechtsbijstand verleent'.^[4] Die heeft de keuze tussen digitaal procederen of op de 'normale' manier procederen. Een verplichting tot digitaal procederen voor natuurlijke personen zou naar het oordeel van de minister voorlopig nog te ver gaan, er kan niet van worden uitgegaan dat alle natuurlijke personen in staat zijn om digitaal te procederen.^[5]

Wat allicht bij velen meteen een punt van zorg is bij zo'n digitaliseringsplan, is de betrouwbaarheid van digitale systemen. Zeker daar termijnen een belangrijke rol spelen in het procesrecht, kunnen storingen extra vervelend zijn. De minister wijst er in het voorstel op dat bij storingen gebruikgemaakt kan worden van artikel 6:11 Awb (verschoonbare termijnoverschrijding), waardoor een storing waar een rechtzoekende niets aan kan doen geen ontvankelijkheidsproblemen hoeft te veroorzaken voor die rechtzoekende. Verder gaat het concept-wetsvoorstel in op punten als terminologie, bepaalde

vormvereisten zoals ondertekening en de vaststelling van de integriteit van documenten bij digitaal procederen.^[6]

2.De studiemiddag

Onder voorzitterschap van prof. mr. Ben Schueler leverden zeven sprekers een bijdrage aan de middag. Vervolgens was er ruimte voor discussie tussen de sprekers en het publiek. De bijdragen werden geleverd door de volgende sprekers: prof. mr. Rianne Jacobs (raadadviseur Ministerie van Veiligheid en Justitie en hoogleraar aan Maastricht University), mr. dr. Dory Reiling (senior rechter, Rechtbank Amsterdam), mr. Sandra van Heukelom-Verhage (advocaat en partner bij Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn), mr. Anja van Loon (unitmanager directie procesvertegenwoordiging, IND), mr. Linda Harderwijk (senior procesvertegenwoordiger, IND), mr. Martin van der Linden (Hoofd Publiekrecht, Directie Juridische Zaken, gemeente Amsterdam) en mr. Mathieu Rensen (legal consultant, Eiffel). De rest van dit verslag is een (niet uitputtende) weergave van hetgeen aan bod is gekomen.

3.Jacobs

De bijdrage van Rianne Jacobs had als doel de aanleiding voor en de achtergronden van het concept-wetsvoorstel kort te schetsen. Zij gaf aan dat het concept-wetsvoorstel voortvloeit uit het regeerakkoord. Daarin staan twee korte zinnnetjes: 1. "Het civiele proces wordt vergaand vereenvoudigd en gedigitaliseerd"; en 2. "We gaan digitaal procederen in het bestuursrecht mogelijk maken."^[7] Ter uitvoering van deze voornemens uit het regeerakkoord is bij het ministerie en bij de Rechtspraak een programma opgezet: 'Kwaliteit en Innovatie rechtspraak' (hierna: programma KEI). Doel van dit programma is om middels die digitalisering voor een versnelling en vereenvoudiging van de bestaande procedures en voor een toekomstbestendige rechtspraak van hoogwaardige kwaliteit te zorgen. Het hoge niveau van de Nederlandse rechtspraak (dat uit verschillende onderzoeken naar voren komt) dient behouden te blijven. Waarden als onafhankelijkheid, onpartijdigheid, integriteit, deskundigheid en professionaliteit zullen worden versterkt. Om dit te bewerkstelligen moet de rechtspraak worden onderhouden en vernieuwd.

In het programma KEI wordt nauw samengewerkt tussen het Ministerie van Veiligheid en Justitie en de Rechtspraak. Daarbij is de Minister van Veiligheid en Justitie verantwoordelijk voor de ontwikkeling en voorbereiding van de wetgeving die nodig is, om zo het juridisch kader te vormen voor de voorgenomen innovaties en digitalisering. De Rechtspraak (meer specifiek de gerechtsbesturen en de Raad voor de Rechtspraak) heeft, gelet op de Wet op de rechterlijke organisatie, onder meer taken en bevoegdheden voor wat betreft automatisering en de bestuurlijke informatievoorziening van de gerechten, en richt zich dus op de vormgeving van de procesinnovatie en de digitalisering binnen de (nieuwe) wettelijke kaders. Er wordt een computersysteem gebouwd bestaande uit drie componenten, namelijk 'Mijn zaak' (voor de justitiabelen), 'Mijn werkomgeving' (voor de medewerkers van de Rechtspraak) en archivering.

Rianne Jacobs vertelde tevens hoe het wetsvoorstel tot nu toe tot stand is gekomen. Zoals ook in de concept-memorie van toelichting is beschreven, vormde een door een groep rechters opgestelde notitie ('Startnotitie Naar een uniform procesrecht Versie 1.0') het startpunt van het wetgevingstraject. Op basis van de daarin gedane aanbevelingen zijn notities opgesteld, die zijn besproken in een aantal expertmeetings met onder meer rechters, advocaten, deurwaarders, rechtsbijstandsverzekeraars en wetenschappers. Op basis daarvan is het concept-wetsvoorstel geschreven. Dit concept is eind oktober

2013 in consultatie gebracht. Daarna zijn de ketenpartners opnieuw geraadpleegd, ditmaal over de voorstellen. Over de uitkomsten van de consultatie wordt nu nagedacht. Na dit wetsvoorstel, zullen er nog andere voorstellen volgen. Allereerst moeten andere bestuursrechtelijke wetten waarin procedurele bepalingen staan, worden aangepast. Daarnaast dienen er nog algemene maatregelen van bestuur en (wellicht) ministeriële regelingen te worden gemaakt ter uitvoering van de wet. Voor de rechtspraak geldt dat de procesreglementen moeten worden aangepast. De planning is als volgt. De consultatie duurt tot eind december 2013, daarna zullen de reacties worden verwerkt en zal er een wetsvoorstel worden opgesteld. Dit wetsvoorstel zou in het voorjaar van 2014 naar de Raad van State moeten worden gestuurd. Na verwerking van het advies van de Raad van State volgt de parlementaire behandeling. Beoogd wordt de wet in 2015 in werking te laten treden. Voor de digitalisering zijn (niet heel grote) wijzigingen van de Awb nodig. Er komt een nieuwe afdeling (8.1.6a) in de Awb over digitaal verkeer met de bestuursrechter. Qua locatie in de Awb is gekozen voor hoofdstuk 8 omdat de digitalisering uitsluitend over het beroep bij de rechter gaat. Geregeld worden onder meer zaken omtrent het tijdstip van ontvangst van stukken, ondertekening en weigering van stukken. Digitaal procederen wordt in beginsel verplicht, behalve voor particulieren die niet procederen in het kader van de uitoefening van een beroep of bedrijf, tenzij zij worden bijgestaan of vertegenwoordigd door een derde die beroepsmatig rechtsbijstand verleent. Zij worden *bevoegd* om digitaal te procederen (artikel 8:36a). Ook wordt de mogelijkheid geschapen dat er beeld- en geluidsopnamen worden gemaakt in plaats van een procesverbaal van de hand van de griffier (artikel 8:36e). Buiten de genoemde afdeling 8.1.6a zullen onder meer terminologische wijzigingen in de Awb plaatshebben.

De digitalisering zal gefaseerd worden ingevoerd. Zo kan er worden geleerd van ervaringen.

4. Reiling

Dory Reiling gaf de aanwezigen een zeer interessante kijk in de diverse praktische kanten en vormgeving van de digitalisering. Zo vertelde zij dat de toeleiding tot rechtspraak geschiedt via beveiligde toegang op het loket van de rechtspraak met DigiD en eHerkenning. Er komt een digitaal procesdossier, waardoor gelijktijdig en onafhankelijk van tijd en locatie kan worden gewerkt.

Ook ging Reiling in op de zogenaamde 'eKantonrechter-procedure'. De eKantonrechter-procedure dient als voorloper, om mee te experimenteren en van te leren voor de andere processen die later worden gedigitaliseerd. De eKantonrechter-procedure werkt al voor de pilotpartners (de grootste rechtsbijstandsverzekeraars). De procedure is gebaseerd op artikel 96 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering:

"In alle zaken die slechts rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, kunnen zij zich samen tot een kantonrechter van hun keuze wenden en zijn beslissing inroepen. Het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald."

De Rechtspraak gebruikt ter ontwikkeling van de nieuwe digitale rechtsgang de 'Agile ontwikkelmethode'. Dit houdt in dat er veel gebruikersparticipatie bij de ontwikkeling van de rechtsgang is, er korte ontwikkelcycli zijn en er snel getest wordt. In het bestuursrecht wordt gewerkt aan digitaal procederen in asiel- en bewaringszaken.

5. Van Heukelom-Verhage

Sandra van Heukelom-Verhage vertelde de VAR over digitalisering van het bestuursprocesrecht vanuit het perspectief van de advocatuur. Zij heeft reeds ervaring met digitaal procederen dankzij eerdere pilots. Die ervaringen zijn echter niet heel positief, wat onder meer kwam doordat voor de toegang tot een dossier één persoonsgebonden token werd verstrekt per partij terwijl, zeker bij complexe zaken, advocatenkantoren dikwijls met een heel team aan een zaak werken. Dit veroorzaakte logistieke problemen. Andere problemen waren dat op de zitting het systeem niet altijd werkte en dat, als het wel werkte, het moeilijk was om synchroon door het dossier heen te gaan. Gelukkig betekent dit volgens haar niet dat de advocatuur niet vol goede moed aan de digitalisering van het bestuursprocesrecht begint. Zij meent dat digitalisering namelijk voordelen meebrengt, bijvoorbeeld wat betreft de uitwisselbaarheid van informatie. Daarnaast werken veel (grote) advocatenkantoren al met digitale dossiers.

Van Heukelom-Verhage vervolgde haar verhaal met enige typering van 'de advocaat'. Een advocaat is intermediair, autonome procespartij en procedurebewaker. Advocaten zijn beducht op fatale termijnen. Daarom zullen advocaten, als de digitale weg voor verzending van stukken openstaat, er dikwijls alsnog voor kiezen om voor de zekerheid die stukken ook per post te versturen. Om die reden riep Van Heukelom-Verhage ertoe op om het digitale systeem zo te maken dat de advocaat bij het indienen van een stuk een melding krijgt dat het stuk ook werkelijk ontvangen is, zodat slapeloze nachten worden voorkomen. Uit de zaal werd meteen aangegeven dat dit in orde zal komen, wat zij een geruststellende gedachte vond.

Het volgende punt waar Van Heukelom-Verhage stil bij wilde staan (gelet op de eerdere typering van de advocaat) was het procesdossier. De belangrijke plicht voor de advocaten na indiening van het beroepschrift, wanneer zij aan de kant van het bestuursorgaan optreden, is de op de zaak betrekking hebbende stukken in te dienen. In omvangrijke zaken brengt dit zeer veel werk mee, aangezien bestuursorganen stukken vaak op een andere manier opslaan (bijvoorbeeld gebulkt per periode), dan de rechter die stukken wil ontvangen (namelijk waarbij per stuk wordt aangegeven wat het is). Het opknippen, omvormen, herbenoemen en dergelijke van pdf-bestanden om aan deze eis van de rechter te voldoen, kost veel tijd. Daarom riep Van Heukelom-Verhage ertoe op om naar een ketenbenadering toe te gaan waarbij, vanaf het begin van het proces, alle partijen (en vooral bestuursorganen) die zich met het proces bezig houden, wordt opgedragen om de digitale opslag van die stukken uniform plaats te laten hebben. Meteen kan dan worden voldaan aan de eisen die de rechter er in een later stadium aan stelt, wat de advocaat veel tijd scheelt. Daarnaast ging Van Heukelom-Verhage in op de vraag wie straks het dossier gaat bewaren en bewaken. Advocaten bestuderen namelijk graag andere stukken, ook van wederpartijen, die voor hun eigen zaak relevant zijn. Die stukken komen nu bij advocatenkantoren in een dossier terecht, zodat er telkens opnieuw uit kan worden geput en eenzelfde zaak niet twee keer hoeft te worden uitgezocht. Van Heukelom-Verhage hoopt dat het straks mogelijk is om ook de stukken van een ander vanuit 'Mijn zaak' in het eigen systeem te importeren zodat advocaten daar hun voordeel mee kunnen doen. Op die manier kan een hoop knowhow bewaard blijven.

Van Heukelom-Verhage sloot af met de opmerking dat zij denkt dat de advocatuur klaar is voor digitalisering, mits er duidelijke afspraken worden gemaakt over hoe alle stukken worden opgeslagen.

6. Van Loon en Harderwijk

Anja van Loon en Linda Harderwijk voorzagen de VAR van een blik vanuit de praktijk, vanuit de IND. Ervaringen met digitalisering werden met de aanwezigen gedeeld. INDiGO is het nieuwe digitale systeem van de IND, waarin alle aanvragen en procedures worden geregistreerd en afgehandeld. Een hele vooruitgang vergeleken bij de eerdere situatie waarin de verschillende directies van de IND noodgedwongen met verschillende systemen en een papieren dossier werkten. In INDiGO is het bijvoorbeeld mogelijk met meerderen tegelijk in een zaak te werken, plaats- en tijdonafhankelijk. De inkomende en uitgaande post wordt niet langer fysiek, maar digitaal opgeslagen. Door de digitalisering van het werkproces kan de IND de klant sneller, flexibeler en efficiënter van dienst zijn. Tegelijkertijd is INDiGO een technologische vernieuwing waardoor het bijvoorbeeld mogelijk is om klanten hun aanvraag digitaal te laten indienen.

INDiGO heeft veel kinderziektes gekend. Zo viel het systeem regelmatig uit, waardoor er noodgedwongen via de papieren weg (of fax) een oplossing gezocht moest worden. De kwaliteit van het digitale dossier en het juist en eenduidig metadateren van stukken hebben de nodige aandacht. Verder kan digitalisering bijdragen aan een versnelling van de procedures.

Benadrukt werd vervolgens dat het bij digitalisering ten behoeve van een goede uitwisseling van stukken van groot belang is dat men digitaal 'dezelfde taal' spreekt. Daarom is het voor de eenduidige uitwisseling van stukken (zoals het procesdossier en de uitspraak) tussen de IND en de Rechtspraak belangrijk om te zorgen voor een system-to-system-systeem via een full service koppeling, wat inhoudt dat INDiGO en het systeem van de Rechtspraak kunnen communiceren via elektronisch berichtenverkeer. Daarbij moet de ontvangst van stukken, bijvoorbeeld uitspraken, ook voldoende gewaarborgd zijn. Het is nu echter nog te vroeg om te zeggen hoe alles er precies uit zal gaan zien.

7. Van der Linden

De volgende spreker op de studiemiddag was Martin van der Linden van de gemeente Amsterdam. In de gemeente Amsterdam hebben de juristen volgens Van der Linden hun zaken in beginsel op orde,⁸ maar werken grotendeels gedecentraliseerd. Zo bestaan er per stadsdeel verschillende digitale systemen en hebben die systemen weer verschillende definities. In contacten met de rechtbank was dit nooit zo'n probleem aangezien de rechtbanken over het algemeen nog minder kennis over ICT en technologie hadden dan de bestuursorganen. Zo bezien is de huidige stap dan ook een enorme. Naar aanleiding van hetgeen Dory Reiling eerder op die studiemiddag vertelde, merkte Van der Linden op dat er eigenlijk niet alleen sprake is van het inhalen van een achterstand maar dat met de digitalisering tevens een stap verder wordt gegaan dan waar andere partijen nu zijn.

Vervolgens kwam Van der Linden op het reeds door Linda Harderwijk aangestipte punt van een system-to-system-systeem. Samen met de Rechtspraak kijken de vier grote gemeenten naar hoe de nieuwe ontwikkelingen dienen te worden geïmplementeerd in de contacten tussen de bestuursorganen en de Rechtspraak, waarbij system-to-system het toverwoord is. Er wordt dan gekeken waar beide partijen staan en hoe het gat ertussen gedicht kan worden. Volgens Van der Linden is het maar de vraag of dit gat gedicht moet worden, omdat de Rechtspraak weliswaar bezig is met een heel mooi initiatief maar er aan de kant van de gemeenten dus zo veel verschillen zijn, dat het wellicht niet de meest efficiënte werkwijze is om een nieuw allesomvattend systeem aan te laten sluiten op al die verschillende oude systemen.

Als de rechtspraak zich vanwege digitalisering op internet gaat begeven, is het niet vreemd te veronderstellen dat er op termijn in ketens gedacht gaat worden, vanuit het oogpunt van dienstverlening en de wens om alle onderdelen van een proces aan elkaar te koppelen in één systeem. De vergunningaanvraag en het eventueel daaropvolgende bezwaar en/of beroep, zouden in één systeem kunnen worden gezet, zou dan de gedachte kunnen zijn. Van der Linden waarschuwde echter voor dit keten-denken en wees op het belang van distantie van de rechterlijke macht ten opzichte van het bestuur. Hoewel zo'n koppeling vanuit een oogpunt van dienstverlening dus wellicht logischer is, is het vanuit rechtsstatelijk oogpunt volgens hem juist wenselijk om bepaalde fasen duidelijk te scheiden. Om die reden is het belangrijk dat er bij de vormgeving van het digitale systeem steeds ook juristen en niet alleen technici aan tafel blijven zitten opdat zulke overwegingen niet vergeten worden. Hij wees tevens op het feit dat systemen niet onfeilbaar zijn. Er moeten goede noodvoorzieningen worden getroffen voor momenten waarop er een 'overload' van het systeem is, bijvoorbeeld een e-mailadres waarnaar je bepaalde stukken in noodgevallen kan sturen zodat je in ieder geval weet dat je stukken nog ergens staan. Van der Linden sloot af met het punt van de vertrouwelijkheid van de informatie in het digitale systeem. Hoe geheim is geheim? Vragen omtrent privacy en traceerbaarheid van burgers zullen in de buitenwereld en de publieke opinie een belangrijke rol spelen bij digitalisering.

8.Rensen

Mathieu Rensen werkt als consultant bij overheidsorganen. Hij werkt daar met name met een meer informele aanpak tijdens de besluitvormingsfase (primair en bezwaar) bij het contact tussen overheid en burgers, de zogenaamde 'Andere aanpak' (Prettig Contact). Op de studiemiddag deelde hij zijn ervaringen daarmee met de VAR. Bij de Andere aanpak is het van groot belang snel contact te leggen met de burger: het streven is binnen één dag, de deadline is één week. Dit contact kan telefonisch worden gelegd maar ook digitaal. Door de burger persoonlijk te contacteren, kan oplossingsgericht door het bestuursorgaan worden gewerkt en kan de acceptatie van de burger van negatieve beslissingen worden vergroot. Door uit te leggen, toe te lichten en te informeren voelen burgers zich serieus genomen. Daarnaast kunnen bestuursorganen, wanneer zij daar reden voor zien op basis van dat contact, het besluit snel herzien en zodoende vermijden in een bezwaarprocedure terecht te komen. Burgers prefereren een dergelijke informele aanpak.

Het contact tussen de overheid en de burger kan aldus telefonisch geschieden. Het bellen van de burger en alles wat daarbij komt kijken, is echter behoorlijk intensief. Bij overheden gaan er daarnaast vaak stemmen op om digitaal verkeer met de burger mogelijk te maken. Overheden zijn echter ook huiverig wat dat aangaat, doordat het verschaffen van de mogelijkheid van digitaal verkeer tussen overheid en burger (voor een deel van de belanghebbenden), onder meer voor wat betreft het maken van bezwaar, drempelverlagend werkt. Daardoor heeft digitalisering soms het effect dat het aantal bezwaarschriften toeneemt. Een voordeel van digitalisering is dat je als overheidsinstantie dikwijls vlot kan reageren via een (mobiel) telefoonnummer of e-mailadres van de bezwaarmaker. Termijnen zijn hierdoor gemakkelijker te halen, sommige bezwaren kunnen dan met één telefoontje worden opgelost. Bovendien is een structurele kostenbesparing mogelijk doordat er in minder zaken hoeft te worden gehoord.

9.Discussie

Na de bijdragen van de sprekers op de VAR-studiemiddag was er tijd voor discussie. Vanuit de zaal kwamen veel interessante vragen, tips en opmerkingen omtrent de digitalisering van de bestuursrechtspraak. Hierna wordt een deel van deze discussie weergegeven.

Vanuit de zaal werd gevraagd of is overwogen bij het maken van het concept-wetsvoorstel om niet alleen voor natuurlijke personen die niet handelen in de uitoefening van een beroep of bedrijf, een uitzondering te maken op de verplichting om digitaal te procederen en of het dus niet goed zou zijn om, naast voor deze burgers, ook voor professionals de mogelijkheid van digitaal procederen als een bevoegdheid in plaats van een verplichting te formuleren. Reactie hierop was dat dit wel is overwogen, maar dat er niet voor is gekozen om dit te doen, voornamelijk omdat de digitalisering een aanzienlijke investering is van de kant van de overheid/de Rechtspraak. Het is minder efficiënt als er alsnog een grote papierstroom zou blijven bestaan. Hier werd nog aan toegevoegd dat van ondernemers mag worden verwacht dat zij in staat (en in veel gevallen ook bereid) zijn tot het digitaal indienen van stukken. Dit is dan ook uitdrukkelijk in de memorie van toelichting bij het concept-wetsvoorstel opgenomen:

“Uit bijeenkomsten met experts en vertegenwoordigers van beroeps- en belangenorganisaties bleek dat van professionele partijen kan worden verwacht dat zij tot de digitale indiening van stukken bereid en in staat zijn. (...) Ondernemers zijn reeds verplicht om hun aangiften aan de Belastingdienst digitaal te verzenden. Zo moet iedere belastingplichtige ondernemer, waaronder zzp'ers, zijn omzet elke drie maanden digitaal doorgeven aan de Belastingdienst. Van ondernemers mag derhalve worden aangenomen dat zij in staat zijn om digitaal te procederen.”^[9]

In aanvulling op een van de oproepen van Van Heukelom-Verhage werd benadrukt dat het goed zou zijn als er bij de benaming en de digitale opslag van stukken voor een zekere uniformiteit gezorgd wordt. Bart Jan van Ettehoven, die vanuit KEI-rechtspraak heeft meegewerkt aan het wetsvoorstel, gaf aan dat voor een uniforme(re) benaming van stukken inderdaad veel te zeggen valt en dat het de vraag is of je een dergelijke regeling omtrent de benaming van stukken in de wet zou moeten regelen of dat je in de wet een kapstok op zou moeten nemen dat het bij algemene maatregel van bestuur geregeld kan worden. Rianne Jacobs verwachtte dat het probleem zich gedeeltelijk zal oplossen bij de vormgeving van 'Mijn zaak', bijvoorbeeld als gebruik wordt gemaakt van formulieren.

Tijdens de discussie kwam ook het berichtenverkeer op basis van de Dienstenwet via de Berichtenbox voor bedrijven aan bod. Paul Hogenhuis van de provincie Noord-Brabant pleitte ervoor het systeem dat ten behoeve van de digitalisering wordt gebouwd, meteen geschikt te maken voor berichtenverkeer via de Berichtenbox voor bedrijven.^[10]

De discussie werd afgesloten met de constatering van Van der Linden dat er in de buitenwereld waarschijnlijk vooral veel belangstelling is voor fundamentele zaken als de beveiliging van het digitale systeem en minder voor praktische zaken als de benaming van stukken en bestanden.

Voetnoten

---

[1] Coen Modderman is docent staats- en bestuursrecht aan de Universiteit Utrecht. Hij dankt Ben Schueler en de sprekers van de studiemiddag voor hun commentaar op een eerdere versie van dit verslag.

- [2] Dit concept-wetsvoorstel en de memorie van toelichting erbij zijn te vinden op www.internetconsultatie.nl/kei.
- [3] Memorie van toelichting bij het concept-wetsvoorstel, p. 1-2.
- [4] Zie het voorgestelde artikel 8:36a, derde lid, Awb.
- [5] Memorie van toelichting bij het concept-wetsvoorstel, p. 21.
- [6] Memorie van toelichting bij het concept-wetsvoorstel, p. 22-26.
- [7] Regeerakkoord 'Bruggen slaan', p. 27-28.
- [8] Hij gaf aan dat er een grote juridische activiteit is: bij de gemeente Amsterdam worden per jaar meer dan een miljoen besluiten genomen, hier rollen meer dan honderdduizend bezwaarschriften uit en daarop volgen weer veel (hoger) beroepsprocedures.
- [9] Memorie van toelichting bij het concept-wetsvoorstel, p. 21.
- [10] Voor informatie over het pilotproject 'Verbreiding Berichtenbox' kan contact worden opgenomen met mr. Paul Hogenhuis, juridisch adviseur bij de provincie Noord-Brabant: PHogenhuis@brabant.nl.